

OECD Insights

Sustainable Development: Linking Economy, Society, environment

Summary in Polish

Obserwacje OECD

Zrównoważony rozwój: powiązanie gospodarki, społeczeństwa i środowiska

Podsumowanie w języku polskim

- Z wyrażeniem „zrównoważony rozwój” spotykamy się dziś niemal wszędzie, ale co to właściwie oznacza? W jaki sposób produkcja i konsumpcja wpływają na równowagę? Czy globalizacja gospodarki wspomaga zrównoważony rozwój, czy go utrudnia? Czy zrównoważony rozwój można mierzyć, używając tradycyjnych narzędzi analizy ekonomicznej? Co rządy, przedsiębiorstwa i obywatele mogą zrobić, aby go promować?
- Ta publikacja z serii *Obserwacje OECD* odpowiada na powyższe pytania i przedstawia idee, zagadnienia i tendencje, które kształtują nasz sposób myślenia o zrównoważonym rozwoju. Jej autorzy dowodzą, że choć koncepcja ta jest często postrzegana jako dotycząca przede wszystkim środowiska, zrównoważony rozwój oznacza w rzeczywistości wykorzystanie rozwoju gospodarczego do zwiększania sprawiedliwości społecznej przy jednoczesnym poszanowaniu ekosystemów i zasobów naturalnych.
- Nie jest to łatwe zadanie, a wybory, których musimy dokonywać jako obywatele i których muszą dokonywać rządy, zwykle wiążą się z pójściem na kompromis i rezygnacją z realizacji innych celów. Publikacja pt. *Zrównoważony rozwój* przedstawia te wyzwania, a także sugestie działań, które pozwolą im sprostać.
- *Czy wiesz, że?*
- Co czwarta osoba w krajach rozwijających się żyje w absolutnej biedzie.
- Co roku sprzedaje się miliard telefonów komórkowych, a przeciętny użytkownik wymienia telefon co 18–24 miesiące.
- Aby zrobić jednego hamburgera, potrzeba 2400 litrów wody.

Termin „zrównoważony rozwój” zaczął zyskiwać szeroką akceptację pod koniec lat 80. XX w., po tym gdy pojawił się w publikacji *Nasza wspólna przyszłość (Our Common Future)*, znanej także jako *Raport Brundtland*. Raport ten – wynik pracy powołanej przez ONZ komisji, utworzonej w celu zaproponowania „globalnego programu zmian” w koncepcji i praktyce rozwoju – zasygnalizował pilną konieczność ponownego zastanowienia się nad sposobem, w jaki żyjemy i rządzymy.

Dla zrównoważonego rozwoju kluczowe znaczenie mają dwa zagadnienia. Po pierwsze, uświadomienie sobie, że sam rozwój gospodarczy nie wystarczy do rozwiązania światowych problemów: aspekty gospodarczy, społeczny i środowiskowy każdego działania są ze sobą wzajemnie powiązane. Rozważanie w danym momencie tylko jednego z nich prowadzi do błędów w ocenie i „niezrównoważonych” wyników. Koncentrowanie się na przykład wyłącznie na marżach zysku doprowadzało już do szkód społecznych i środowiskowych, które w perspektywie długoterminowej oznaczały koszty dla społeczeństwa. Zaś troska o środowisko i świadczenie usług, które są potrzebne ludziom, zależą co najmniej w części od zasobów gospodarczych.

Po drugie, oparty na wzajemnych powiązaniach charakter zrównoważonego rozwoju wymaga przekraczania granic – zarówno geograficznych, jak i instytucjonalnych – w celu koordynowania strategii i podejmowania właściwych decyzji. Problemy rzadko dotyczą wyłącznie zdefiniowanych wcześniej jurysdykcji, np. jednej agencji rządowej czy jednego okręgu, a mądre rozwiązania wymagają uwzględnienia współpracy w procesie podejmowania decyzji.

Podstawową zasadą zrównoważonego rozwoju jest potrzeba *jednoczesnego* uwzględniania „trzech filarów”: społeczeństwa, gospodarki i środowiska. Bez względu na kontekst podstawowa idea pozostaje taka sama: ludzie, środowiska i systemy gospodarcze są wzajemnie powiązane. Możemy ignorować tę wzajemną zależność przez parę lat lub nawet dekad; historia pokazuje jednak, że prędzej czy później przypomina nam o tym jakiś alarm lub kryzys.

Historyczny, gospodarczy, społeczny i polityczny kontekst każdego kraju jest wyjątkowy, ale podstawowe zasady zrównoważonego rozwoju dotyczą wszystkich. Rozwój gospodarczy jest bardzo ważny, ale sam rozwój, bez zrozumienia wszystkich czynników, które przyczyniają się do dobrobytu, nie zmniejsza biedy w sposób zrównoważony. Rozwój gospodarczy jest generalnie skorelowany z ogólną poprawą jakości życia, wyższym poziomem edukacji i przewidywaną długością życia na szczeblu krajowym. Nic nie mówi to jednak o sposobie osiągania tego rozwoju, o tym, czy jest on trwały, ani o tym, kto czerpie z niego korzyści, a kto jest pozostawiany w tyle.

Wartości materialne i niematerialne

Żyjemy w społeczeństwie, w którym rozwój i aktywność gospodarcza od dawna znajdują się w centrum uwagi. Światowy PKB wzrósł do chwili obecnej z 16 bilionów USD w połowie lat 70. XX w. do ponad 40 bilionów USD. Firmy masowo wytwarzają coraz więcej produktów i cały czas wynajdują nowe. Choć zjawiska takie jak bieda i wykluczenie nadal istnieją, większość ludzi w krajach OECD cieszy się standardem życiowym, który pozwala im przeznaczać część dochodów na towary i usługi inne niż żywność, schronienie, odzież czy pozostałe podstawowe potrzeby.

Przypisanie wartości kwestiom, które wcześniej znalazły się poza zasięgiem systemów rachunkowości, budżetowania i pomiarów, jest poważnym wyzwaniem. Niełatwo jest na przykład przypisać wartość zasobom naturalnym. W przypadku niektórych – np. lasów – możemy obliczyć wartość produkcji, ponieważ zasoby te da się kupować i sprzedawać, mają więc wartość pieniężną. Znajomość ceny drewna nie mówi nam jednak nic o wartości lasu w równoważeniu emisji CO₂, o jego roli w zachowywaniu różnorodności biologicznej ani o jego duchowej i kulturalnej wartości dla ludzi, których styl życia zależy od niego.

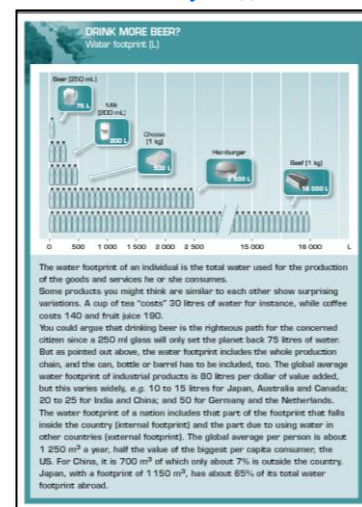
Tendencje w globalnych wzorcach produkcji i konsumpcji najprawdopodobniej nie zmieniają się znacząco. Towary tanieją i są w coraz większych ilościach transportowane z jednej części świata do drugiej. Technologia może zredukować niektóre negatywne oddziaływania na zrównoważony rozwój, stworzy jednak inne, zaś usprawnienia technologiczne często wyprzedzane są przez wzrost konsumpcji. Samochody zużywają teraz na przykład o wiele mniej paliwa niż kiedyś, ale zanieczyszczenie powietrza się zwiększa, ponieważ liczba posiadaczy samochodów jest tak duża.

Doświadczenia poprzednich dziesięcioleci wykazały, że oferowanie zrównoważonych produktów na niszowym rynku „zielonych” konsumentów, będących zwolennikami ekologii i sprawiedliwego handlu (*fairtrade*), nie wystarcza do zmiany wzorców na większą skalę, choć jest znaczącym czynnikiem w kierowaniu zarówno producentów, jak i konsumentów w nową stronę.

Więcej osób ma świadomość wpływu, jakie ich wybory wywierają na świat wokół nich. Problemy związane z niezrównoważoną konsumpcją – na przykład koszt benzyny – zaczęły dotyczyć przeciętnego konsumenta w sposób bardziej konkretny. W rezultacie rosnąca liczba konsumentów zaczyna zadawać ważne pytania dotyczące nabywanych dóbr: ile odpadów generuje dany produkt i jego opakowanie, ile wody, energii i innych zasobów wykorzystuje się przy jego produkcji (i utylizacji) i jakie są warunki życia i pracy ludzi, którzy dane dobro wytwarzają.

Producenci wytwarzają więcej wyrobów, które są atrakcyjne ze względu na estetykę lub łatwość obsługi, *ale także* na ich wartość

Pić więcej piwa? Wykorzystanie zasobów wodnych (I)

z punktu widzenia równowagi środowiskowej i społecznej. Następujące w ciągu kilku ostatnich lat zmiany w świadomości konsumentów i rozprzestrzenianie się bardziej zrównoważonych produktów i usług są zachęcającym sygnałem. Niektórzy krytycy i rzecznicy konsumentów słusznie wskazują, że część tego zjawiska to „bicie piany” lub „zielone pranie mózgu” (ang. *greenwashing*). Produkty, które reklamuje się jako przyjazne dla środowiska, okazują się o wiele mniej ekologiczne, kiedy dokładnie przyjrzeć się liście składników lub przeanalizować cały cykl życia produktu. Fakt, że coraz więcej osób i firm zdaje sobie z tego sprawę, a nawet chce na tym zyskać, pokazuje rosnącą masową świadomość konieczności zrównoważonego rozwoju.

Mierzenie zrównoważonego rozwoju: co powinniśmy uwzględnić i kiedy?

Na pierwszy rzut oka pomiar zrównoważonego rozwoju wydaje się niemożliwy. Temat ten jest niezwykle rozległy i podlega wpływom bardzo wielu kwestii – zmian klimatu, opieki nad dziećmi, etyki biznesowej, polityki rządu, tendencjom konsumenckim – a to tylko kilka z nich. Wiemy, że zrównoważony rozwój obejmuje zmienne gospodarcze, społeczne i środowiskowe, a wszystkie one muszą zostać w jakimś stopniu zmierzone. Istnieje wiele wskaźników: od tradycyjnych miar makroekonomicznych, takich jak produkt krajowy brutto (PKB) i zdolność produkcyjna, przez wskaźniki środowiskowe, takie jak zużycie wody i emisje, po statystyki społeczne, takie jak przewidywana długość życia i poziom wykształcenia. Które wskaźniki są jednak najważniejsze dla zrównoważonego rozwoju?

Problem jest dodatkowo utrudniany przez fakt, że koncepcja zrównoważonego rozwoju jest nie tylko wielowymiarowa, ale także dynamiczna. Wyrażenie jej liczbowo wymaga zonglowania wieloma parametrami, w tym także horyzontami czasowymi. Zjawiska gospodarcze, społeczne i środowiskowe funkcjonują w różnych rytmach. Weźmy pod uwagę gospodarkę: jeśli planujemy poważny projekt energetyczny, musimy myśleć z wyprzedzeniem co najmniej 50-letnim, ale przy transakcjach na rynkach finansowych nanosekundy, w ciągu których informacje o cenie docierają z jednej giełdy do drugiej, mogą oznaczać znaczące zyski lub straty. Na przykładzie środowiska widać, że tempo zmian może nagle przyspieszyć, jak np. w przypadku nagłego zniknięcia ławic ryb po powolnym spadku ich liczebności na przestrzeni wielu lat.

Co więcej, musimy pamiętać, że zrównoważony rozwój to proces łączący to, co stało się w przeszłości, z tym, co robimy teraz, co z kolei wpływa na możliwości i wyniki w przyszłości. Opracowanie miar nie jest zaś zadaniem czysto statystycznym czy technicznym. Dotyka bowiem dwóch obszarów bardzo drażliwych we wszystkich społeczeństwach: odpowiedzialności rządowej i partycypacji społecznej. Mierzenie postępów w dziedzinie zrównoważonego rozwoju za pomocą wiarygodnych informacji to kluczowy składnik

procesu demokracji. Zwiększa odpowiedzialność rządów i daje ludziom narzędzie, dzięki któremu mogą aktywniej uczestniczyć w definiowaniu i ocenianiu celów polityki.

Kluczową ideą zrównoważonego rozwoju jest powiązanie między dobrobytem obecnego pokolenia a dobrobytem przyszłych generacji. Do stworzenia tego powiązania możemy wykorzystać „podejście kapitałowe” – ramy służące do mierzenia zrównoważonego rozwoju, funkcjonujące na zasadzie mówiącej, że utrzymanie dobrobytu w czasie wymaga zapewnienia, że zastępujemy lub zachowujemy bogactwo w postaci jego różnych składników. W tym modelu łączna baza kapitałowa społeczeństwa obejmuje pięć różnych typów kapitału:

- *kapitał finansowy* – akcje, obligacje i lokaty pieniężne;
- *kapitał produkcyjny* – maszyny, budynki, infrastrukturę telekomunikacyjną i innych typów;
- *kapitał naturalny* – zasoby naturalne, ziemię i ekosystemy zapewniające np. absorpcję odpadów;
- *kapitał ludzki* – wykształconą i zdrową siłę roboczą;
- *kapitał społeczny* – sieci i instytucje społeczne.

Postrzeganie tych różnych postaci kapitału jako zasobów wejściowych niezbędnych do stworzenia dobrobytu pozwala nam obliczyć bogactwo narodowe jako sumę różnych rodzajów kapitału.

Zarządzanie niepewnością

Media często podkreślają rolę przedsiębiorstw i jednostek w zrównoważonym rozwoju, ale rządy mogą mieć na niego o wiele większy wpływ niż nawet największa, międzynarodowa firma. Ich zdolność do oddziaływania na zachowania i koordynowania działań stwarza ogromną różnicę, jeżeli chodzi o osiąganie znaczących rezultatów. Znalezienie właściwych narzędzi politycznych, aby zachęcić do stosowania właściwych praktyk produkcyjnych i konsumpcyjnych a także unikać niespójności i nakładania się kompetencji, to jedno z największych wyzwań, przed którymi stają rządy. Przekonanie producentów i konsumentów do zmian nie zawsze jest najskuteczniejszym sposobem rozwiązania problemów. Nie wystarcza też do stymulowania wystarczająco dużych zmian na wystarczająco dużą skalę. Poszczególni producenci czy konsumenci mają zwykle niewiele możliwości, aby wprowadzać zmiany, ani też nie widzą w tym szczególnych korzyści. Rządy mają ogromną przewagę: mogą tworzyć prawo i nakładać regulacje. Jednym z rozwiązań, którymi dysponują, jest po prostu zakazanie produktów i zachowań, które uważa się za czyniące więcej szkody niż pożytku. Tak właśnie stało się z chlorofluorowęglowodorami (gazami używanymi w lodówkach i aerozolach), które niszczyły warstwę ozonową.

Skutecznymi instrumentami mogą być także podatki związane ze środowiskiem („zielone podatki” lub „ekopodatki”) oraz obrót

uprawnieniami do emisji. Mogą one zmusić podmioty zanieczyszczające środowisko (zarówno producentów, jak i konsumentów) do uwzględnienia kosztów zanieczyszczenia i mogą pomóc w zmniejszeniu popytu na szkodliwe produkty. Wprowadzony w Irlandii w 2002 r. „podatek od plastików” (tzw. *plastax*) doprowadził do 90% zmniejszenia zużycia toreb z tworzyw sztucznych.

Rządy realizują wiele zadań, które mogą przyczynić się do zrównoważonego rozwoju. Poprzez gromadzenie i analizę danych oraz tworzenie polityki i koordynację mogą zapewnić wsparcie i przywództwo służące kierowaniu społeczeństwa we właściwą stronę. Mogą zagwarantować, że interesy jednostek nie powodują uszczerbku wspólnego dobra. Rządy interweniują także w przypadkach, które ekonomiści nazywają „ułomnościami rynku”: sytuacjach, w których same mechanizmy rynkowe nie generują najskuteczniejszych rozwiązań. Jeśli zaś wziąć pod uwagę charakter wielu wyzwań stojących przed zrównoważonym rozwojem, narody muszą współpracować na najwyższym szczeblu, aby opracowywać i wdrażać rozwiązania. Rządy krajów mają władzę i uprawnienia, aby to robić. Dysponują także środkami, które pozwalają zapewnić realizację podjętych decyzji.

Przy opisywaniu roli rządu łatwo stworzyć wrażenie, że zarządzanie zrównoważonym rozwojem jest zaledwie kwestią identyfikacji celów, a następnie wprowadzenia wielu miar oraz organów, które będą je nadzorować. Tak nie jest. Praktycznie każdy aspekt gospodarki, społeczeństwa i zasobów fizycznych, od których rząd nieodwołalnie zależy, wpływa na zrównoważony rozwój. Rezultaty uzależnione są od nieskończonej liczby interakcji, działających w różnych okresach i cechujących się różnymi wagami. Żaden, nawet najbardziej niezawodny model, ani żadna, nawet najbardziej wyczerpująca i szczegółowa prognoza, nie są w stanie powiedzieć nam wszystkiego, co chcielibyśmy wiedzieć. Rządy podejmujące próbę wdrożenia zrównoważonego rozwoju muszą radzić sobie z tą niepewnością. Nie tylko cele, ale także strategie i instrumenty wykorzystywane do ich osiągnięcia, muszą być zrównoważone. Muszą być dość rygorystyczne, aby były skuteczne, ale też dość elastyczne, aby adaptować się do ewoluujących okoliczności i priorytetów. W obliczu niepewności sam proces rządzenia musi być zrównoważony.

Pełny tekst sprawozdania można znaleźć na stronie
www.oecd.org/insights .

Podsumowanie zawiera łącza **StatLink**, usługi umożliwiającej dostęp do arkuszy Excel^{TM} odnoszących się do drukowanego tekstu.

© OECD 2008

Niniejsze podsumowanie nie jest oficjalnym tłumaczeniem materiałów OECD.

Kopiowanie niniejszego podsumowania jest dozwolone pod warunkiem zamieszczenia informacji o prawach autorskich OECD i tytułu oryginalnej publikacji.

Wielojęzyczne podsumowania są tłumaczeniami fragmentów dokumentów OECD, pierwotnie opublikowanych w językach angielskim i francuskim.

Są one dostępne bezpłatnie w internetowej księgarni OECD: www.oecd.org/bookshop/

Dokładniejsze informacje można uzyskać, kontaktując się z Działem Praw Autorskich i Tłumaczeń w Dyrektoracie do Spraw Publicznych i Komunikacji: rights@oecd.org, faks: +33 (0)1 45 24 99 30.

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal, 75116
Paris, France

Zachęcamy do odwiedzania naszej strony internetowej: www.oecd.org/rights/